

epidemie geheerst, maar deze en de beide andere vlektyphus-epidemieën die er gewoed hebben, hebben geen enkel effect gehad op de frequentie van de deportatietreinen die er uit tal van landen aankwamen. Er moet dus een andere reden zijn geweest voor de aangegeven wijziging. Men moet, dunkt ons, die reden niet zoeken binnen het ressort van de *Deutsche Reichsbahn* (Sobibor lag anderhalve dag reizen verder dan Auschwitz) maar binnen dat van het organisatorische centrum van de *Endlösung*: Eichmanns *Referat IV B 4*, dat er bij uitstek op bedacht was, de gaskamer-capaciteit die in zes kampen ter beschikking stond (Chelmno, Belzec, Sobibor, Treblinka, Majdanek en Auschwitz-Birkenau) zo efficiënt mogelijk te gebruiken. Hoe dat zij, van begin maart tot eind juli '43 zijn uit Westerbork 19 treinen naar Sobibor vertrokken (één trein per week) met in totaal ruim vier-en-dertig-duizenddriehonderd gedeporteerden. Er waren negentien overlevenden.

Van augustus '43 tot september '44 was Auschwitz weer de bestemming van de deportatietreinen uit Nederland: 14 uit Westerbork, 2 uit Vught. Wat de Westerbork-transporten betreft: van 24 augustus t.e.m. 21 september '43 vertrok één trein per week, in oktober en november vertrok er één per maand en de deportaties stonden stil van 16 november '43 tot 25 januari '44 omdat toen in het kamp kinderverlamming heerste en in verband met de Kerstverlof-transporten. Op 25 januari, 8 februari, 3 en 23 maart en 5 april vertrokken weer deportatietreinen, maar nadien vonden nog maar twee transporten plaats: op 19 mei en op 3 september. In totaal zijn van 24 augustus '43 t.e.m. 3 september '44 ruim twaalfduizend personen uit Westerbork naar Auschwitz gedeporteerd, onder wie zich op 19 mei '44 tweehonderdvijf-en-veertig Zigeuners bevonden. Er waren onder de Zigeuners ca. vijf-en-vijftig overlevenden, onder de Joden vijfhonderdacht-en-tachtig. De twee transporten uit Vught vonden plaats op 15 november '43 en 3 juni '44; er waren uit het eerste transport, dat elfhonderdvijftig personen telde, acht-en-dertig overlevenden, uit het tweede, het 'Philips-transport', gelijk reeds in ons vorige hoofdstuk vermeld, honderdzes-en-twintig overlevenden op bijna vijfhonderd gedeporteerden.

Uit Westerbork, Apeldoorn en Vught tezamen zijn dus ruim vier-en-negentigduizendvierhonderd Joden naar Kosel, Auschwitz en Sobibor gedeporteerd¹ en van hen hebben duizendeen-en-zeventig (ruim elf op de

¹ Er hebben zich onder hen enkele niet-Joden bevonden. Wij weten dat zich begin augustus '42 uit Meppel Willem Kel, een niet-Joodse jongeman, bij zijn Joodse verloofde in Westerbork voegde om samen met haar gedeporteerd te worden (beiden zijn omgekomen) – er kunnen zich nog enkele gevallen van dien aard voorgedaan hebben; ook enkele niet-Joden die in of bij Westerbork op het bieden van clandestiene hulp aan Joden betrappt zijn, zijn bij wijze van straf wel in een depor-